

บทคัดย่อ

การวิจัย เรื่อง “การเลี้ยงเซียมซี: พิธีกรรมแห่งการสื่อสารความหมาย” มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงการสื่อสารความหมายในพิธีกรรมการเลี้ยงเซียมซีของคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม รวมถึงบทบาทหน้าที่ที่พิธีกรรมดังกล่าวมีต่อกลุ่มคนตามกรอบแนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรม ทฤษฎีหน้าที่นิยม และทฤษฎีการสื่อสารภายในบุคคล ในการวิเคราะห์ข้อมูลและค้นคว้าความหมาย ด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) ซึ่งนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) กลุ่มตัวอย่างและการสังเกตภาคสนาม (Field Observation) มาทำการวิเคราะห์ โดยเน้นที่ผู้สื่อสารและกระบวนการสื่อสารเป็นหลัก และใช้การวิเคราะห์เนื้อหาจากตัวบทของใบเซียมซีประกอบ

การเลี้ยงเซียมซีเป็นพิธีกรรมการเลี้ยงทายของจีนที่มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน ต่อมาถูกนำเข้าสู่ประเทศไทย ในช่วงแรกจำกัดอยู่เพียงชาวไทยเชื้อสายจีน ทว่าในเวลาต่อมาได้รับความนิยมในหมู่ชาวไทยมากขึ้น การเลี้ยงเซียมซีจึงถูกประยุกต์ให้มีความเป็นไทยเชื้อสายจีนไม่ว่าจะเป็นด้านภาษา รวมไปถึงรูปแบบการเลี้ยง อย่างไรก็ตาม การเลี้ยงเซียมซีก็ยังคงถือเป็นส่วนหนึ่งของการประกอบสร้างและธำรงรักษาอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมจีน

จากการวิจัยการเลี้ยงเซียมซีของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม คือ กลุ่มหญิงสูงอายุ กลุ่มเจ้าของกิจการ กลุ่มคนทำงาน และกลุ่มนักเรียน/นักศึกษา พบว่า มิติที่สำคัญของพิธีกรรมการเลี้ยงเซียมซี คือ มิติทางการสื่อสารและมิติทางด้านบทบาทหน้าที่

ในส่วนของมิติทางการสื่อสารประกอบไปด้วยการสื่อสาร 2 ระดับ คือ การสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับเทพเจ้า การสื่อสารทั้ง 2 ระดับปรากฏในกระบวนการเลี้ยงเซียมซีของกลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่ม ซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลตามเกณฑ์การวิเคราะห์ คือ ผู้เลี้ยง คำอธิษฐาน พื้นที่ เวลา วัตถุที่ใช้ในการเลี้ยงเซียมซี บรรยากาศ เทพเจ้า ขั้นตอนการเลี้ยง การสร้างความหมายและความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมกับชีวิตจริง โดยขณะเลี้ยงเซียมซี ผู้เลี้ยงจะเข้าสู่กระบวนการเปลี่ยนผ่านจากภาวะหนึ่งไปสู่อีกภาวะหนึ่ง ภายใต้อาณาเขตแห่งโลกศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นเขตแดนเฉพาะของการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงเซียมซี ทั้งนี้ขณะที่กำลังเลี้ยง จะเกิดช่วงเวลาพิเศษที่แยกออกจากชีวิตปกติ (liminality) บุคคลจะทำการสื่อสารกับสิ่งที่ไม่สามารถจะติดต่อได้ในโลกสามัญ ขณะเดียวกันก็สื่อสารกับตนเองเพื่อเหตุผลบางอย่างที่สร้างความพึงพอใจให้กับตนเอง

ตัวแปรสำคัญที่ทำให้การสื่อสารกับตนเองและเทพเจ้าของคนแต่ละกลุ่มแตกต่างกัน คือ วัยและสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดวิถีการดำรงชีวิต (lifestyle) ดังนั้น วัยที่แตกต่างกันย่อมทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิตและเงื่อนไขทางสังคมต่างกัน

ไปด้วย ซึ่งสิ่งนี้ส่งผลต่อคำอธิษฐาน เวลา รูปแบบ และขั้นตอนการเสี่ยงไปจนถึงการต่อรองกับเทพ เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง นอกจากนี้ ความเชื่อส่วนบุคคลก็ถือเป็นตัวแปรที่กำหนด การเลือกพื้นที่เสี่ยงเซียมซี และการสร้างความหมายของผู้เสี่ยงต่อคำทำนายที่ได้รับ ทั้งนี้ แม้การสื่อสารในรูปแบบดังกล่าวจะอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่ผู้เสี่ยงเซียมซีต่างต้องปฏิบัติตาม และ ยอมรับกันว่าเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นผู้กำหนดความเป็นไป หากแต่ด้านหนึ่งผู้เสี่ยงก็มีอำนาจ การต่อรองซึ่งปรากฏออกมาในรูปของการเลือกพื้นที่เสี่ยง การจัดการกับคำทำนายที่ได้รับ ตลอดจน การเลือกรับคำทำนายเฉพาะบางช่วงบางตอน เพื่อสนองตอบความต้องการส่วนบุคคล

ส่วนมิติบทบาทหน้าที่ของการสื่อสารในการเสี่ยงเซียมซีนั้น พบว่า การสื่อสารในพิธีกรรม ดังกล่าวประกอบไปด้วยหน้าที่ในการเปิดพื้นที่การสื่อสารของกลุ่มหญิงสูงอายุ หน้าที่ในการสร้างความมั่นคงทางจิตใจ ปลอดภัย/คลายความกังวล หน้าที่ในการจัดระเบียบสังคม หน้าที่ให้แนวทาง ดำเนินชีวิต หน้าที่ในการสร้างความทรงจำร่วมกัน และหน้าที่ในการเชื่อมประสานความสัมพันธ์ บทบาทหน้าที่ที่หลากหลาย มีทั้งบทบาทที่ยังคงสถานะเดิมจากอดีตและบทบาทที่เพิ่มขึ้นใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน

จากผลการวิจัยข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสามารถสรุปข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยได้ดังนี้

1. การเสี่ยงเซียมซีเป็นพิธีกรรมการสื่อสารที่เยียวยารักษาจิตใจได้ในโลกแห่ง จินตนาการ ด้วยการเป็นที่พึ่งทางจิตใจและเป็นกำลังใจให้กับผู้เสี่ยงเท่านั้น แม้คำทำนายจากเทพ จะบอกกล่าวถึงทางออกไว้บ้าง หากแต่เน้นให้ผู้เสี่ยงทบทวนตนเองและแนะแนวทางการปฏิบัติตน แก่ผู้เสี่ยงมากกว่า

2. เนื่องจากสังคมที่ก้าวหน้าทั้งทางด้านวิทยาการและเทคโนโลยีไม่สามารถตอบคำถาม เกี่ยวกับอนาคตของมนุษย์แต่ละคนได้ บุคคลจึงหันหน้าเข้าหาวิธีที่จะได้มาซึ่งการล่วงรู้อนาคต โดยพิธีกรรมการเสี่ยงเซียมซีเป็นพิธีกรรมหนึ่งที่สามารถตอบคำถามในอนาคตได้ สิ่งสำคัญคือ เซียมซีมีการปรับตัวให้ความสอดคล้องกับสังคมสมัยใหม่ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังอาศัยอำนาจ แห่งความศักดิ์สิทธิ์ ทำให้การเสี่ยงทายมีความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

3. ด้วยเหตุที่หญิงชราเป็นกลุ่มคนที่มีความรับผิดชอบทางธรรม สถานที่อยู่อย่างวิเวก อารามจึงเป็นพื้นที่การสื่อสารที่คนกลุ่มนี้ถือครองเหนือคนกลุ่มอื่น ทั้งยังเป็นผู้รักษาและสืบทอด การเสี่ยงเซียมซีและถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อมา นอกจากนี้วัยที่ต่างกัน ทำให้มุมมองของกลุ่มวัยรุ่น ผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับตรรกะสมัยใหม่ ซึ่งทำให้ความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมนี้ดูลดลง แต่ด้านหนึ่งก็เป็นการยอมรับว่าพิธีกรรมดังกล่าวไม่ได้ดูมงาย ทั้งยังสะท้อนว่าคนกลุ่มนี้คงจะเป็น ผู้สืบทอดการเสี่ยงเซียมซีให้คงอยู่ตลอดไป

4. แม้ว่าการเสี่ยงเซียมซีจะเป็นพิธีกรรมที่อาศัยความศักดิ์สิทธิ์จากองค์เทพ และต้องกระทำภายใต้กฎกติกาและพื้นที่เฉพาะเท่านั้น ทว่าก็ยังเกิดการตอรองจากฝ่ายผู้เสี่ยงด้วยการนำเซียมซีมาผูกโยงกับคำว่าเล่น เกิดเป็นการ “เสี่ยงเล่น” ซึ่งมุมหนึ่งเสมือนเป็นการลดสถานะความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม แต่อีกมุมหนึ่งก็เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เสี่ยงพูดคุยกับตนเองเพื่อหลีกเลี่ยงเหตุการณ์หรือสภาพแวดล้อมบางอย่างที่ผู้เสี่ยงไม่ต้องการพบเจอ

ชำนาญ หอสมุด